

У чланку Друштвена функција и аутономија историјске науке, насталом поводом расправе о књигамa др Душана Биланчића (*Хисторија СФРЈ, Главни процеси 1918—1980*), др Јанка Плeтeрског (*Нације, Југославија, револуција*) и др Бранка Петрановића и др Момчила Зечевића, (*Југославија, 1918—1984*, Збирка докумената), аутор подиже глас против феудалних граница које стварају легитимитет републичко-покрајинском етатизму „терора малих разлика“, наглашавајући да „постоји трајно утемељена историјска егзистенцијална вертикала Југославије која је плаћена великим жртвама и хтењима претходних генерација“. Процес у којем „национално надахнуће изнова добија на свежини“ условљен је, по аутору, недостатком „модернизације социјалних тема надахнутих демократском алтернативом“. Станковић се залаже за концентрацију памети у дефинисању стратегије Југословенске историографије, с правом закључујући „да нема новог погледа у будућност ако нема новог погледа у прошлост“.

Другу главу књиге, под општим насловом Традиција и иновација, чини 11 критичких осврта на дјела југословенске и стране историографије и теорије историје, највећим дијелом објављених у недјељнику НИН.

Трећа глава носи наслов Расправе и разговори о Николи Пашићу. Она обухвата расправе „Никола Пашић и стварање албанске државе“ и „Психолошки лик Николе Пашића“, као и три разговора објављена у недјељној штампи. Несумњиво најбољи познавалац лика и

дјела Николе Пашића, ове сложене и контроверзне личности српске историје, Станковић је досадашњим „бављењем“ овом темом изградио оригиналан модел проучавања личности у историји. Његов прилог о психолошком лику Николе Пашића без сумње представља до сада највећи домет историчара на том пољу у нас.

Први чланак у овој глави представља значајан прилог о дуго заостављеним српско-албанским односима. Анализом спољне политике Србије у I и II балканском рату преко дјелатности Николе Пашића кроз провођење и одступање од његове доктрине „Балкан — балканским народима“, у међународном окружењу, прије свега Аустро-Угарске, Турске и Италије, Станковић освјетљава околности у којима је Аустро-Угарска формално стала на страну националних захтјева Албанаца, предлажући стварање независне албанске државе, онемогућавајући Пашићева настојања да Србију преко Албаније изведе на море.

Иако састављена од раније објављених радова, тематски и садржајно различитих,¹ књига ипак представља цјелину, која подстиче на размишљања не само о проблемима о којима је писано већ исто толико и о начину на који је то урађено. У трагању за универзалним порукама прошлости аутор нас суочава са садашњошћу и актуелизује будућност, не само као природну неминовност већ и дијелом свјесног одбира порука и поука југословенске прошлости.

Шербо Растодер

Др Смиља Ђуровић, ДРЖАВНА ИНТЕРВЕНЦИЈА У ИНДУСТРИЈИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Институт за савремену историју, Београд, 1986, стр. 433

Једна од карактеристика развика наше послератне историографије у изучавању међуратног пе-

риода историје Југославије (1918—1941) јесте то што је углавном усмјерена на изучавање полити-

чке историје, и то првенствено историје револуционарног радничког покрета и историје Комунистичке партије Југославије. Упоредно са стасовањем послјератних историчара проширивао се је и домен научног истраживања и појединих крупних питања из политичко-економског и културног развита Краљевине Југославије.

Од шездесетих година почела се изучавати и политичка историја Југославије у међуратном периоду, и то првенствено на појединим факултетима и неким институцима. Ријетки су, међутим, радови из привредне историје Југославије из међуратног периода. Међу те ријетке радове спада студија дра Смиљане Ђуровић „Државна интервенција у индустрији Југославије 1918 — 1941. Књига је изашла у издању Института за савремену историју у Београду 1986. године, у коме аутор и ради. За оне који се не баве изучавањем привредне историје овај наслов је мало неубичајен. Да би шира читалачка публика знала о чему се ради, било је потребно рећи шта се све подразумијева под државном интервенцијом, па је аутор то и учи-нио.

Под државном интервенцијом подразумијева се — каже аутор — цјелокупна уобичајена привредна активност државе. Он даље објашњава да се у економској науци употребљавају називи државно регулисање привреде, државна привредна улога, државна контрола, државна функција, државна удлитања и други.

Књига о којој је ријеч резултат је дугогодишњег изучавања наше одавно познате научнице Смиље Ђуровић. Једна од карактеристика већине њених радова јесте то што су они резултат теоретских и методолошких разматрања питања која су предмет изучавања. Она је знала да у њих удахне дух живота на југословенском простору, а не само ређање и повезивање чињеница на једном ужем југословенском региону, што чини једну од карактеристика наше историографије о међуратном и ратном периоду. Ријетки су радови, ма из

које гране друштвених наука, у којима се приказују развојни токови некога питања у цјелини у оквирима Југославије. На жалост, и историографија је распарчана на републичке и покрајинске, па чак и општинске регионе. За то нијесу криви историчари, већ првенствено републички, покрајински и општински финансијери (а у крајњој линији југословенски систем финансирања науке), који одвоје „по неку црквицу“ и за историју, али за „своју“. У посљедње вријеме се, наиме, запажа да свак хоће своју историју, омеђену од сусједног краја и изоловану од развојних југословенских токова. У нацији је познато да локална историја не ствара нацију, већ народ и нација стварају историју. Ово се наравно не односи на она питања било из које области друштвених наука која су посебно карактеристична за поједине југословенске народе и крајеве. Методологија историјских наука захтијева сасвим другачији приступ у изучавању неког проблема, па зато није чудно што је појава овакве студије освјежење у југословенској историјској науци.

Уобичајено је да приказивач уведе читаоца у проблематику књиге о којој говори. Проблема-тика о којој је овдје ријеч сврстана је у три велике цјелине-, и то: 1) Либералистички систем привреде, 2) Диригована привреда и 3) Држава као економски фактор.

У првом дијелу књиге аутор говори о развоју индустрије у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца 1918—1929 (тако се у том периоду називала југословенска држава). У оквиру овог крупног питања објашњена је привредна ситуација у југословенским покрајинама после завршетка првог свјетског рата. Затим природни, привредни и друштвени оквири индустријализације Краљевине СХС у периоду 1918—1929. године. Посебно је приказана индустријска политика у периоду 1919—1929, и то преко четири поглавља: Буржоаски парламентаризам у условима цикличног привредног развоја;

Проблеми административног конституисања индустрије од стране државе, гдје спада организованије Министарства трговине и индустрије; Незадовољство привредника глобалном политиком државе према индустрији и Установљење Привредног савјета април 1920 — фебруар 1921. године. Посљедње поглавље првог дијела књиге носи наслов Социјално-економске одредбе Видовданског устава и њихово остваривање у периоду 1921 — 1929. године.

Други дио књиге носи општи наслов Утицај велике економске кризе на завођење дириговане привреде и почетак привредног плана у индустрији у периоду 1929 — 1934. године. Тематика под овим насловом значајки је изложена преко пет проблемских питања, и то: 1) Завођење диктатуре краља Александра и улазак Југославије у Аграрни блок „Земља у Европи“, 2) Основне карактеристике велике економске кризе у свијету и Југославији (1929—1934), 3) Од Рузвелтовог Њу-Дила до индустријског протекционизма и перспективе револуционарног изласка из кризе у Југославији, 4) Југословенска дилема: индустрија или пољопривреда и 5) Електрификација као највећи јавни рад.

Посљедња, трећа цјелина студије, поред поменутог наслова, носи општи наслов Нова економска политика Краљевине Југославије 1935—1940. Проблеми под овим општим насловом изложени су у пет тематских дјелова, и то: 1) Привредни програм владе Милана Стојадиновића (1935—1939); 2) Изградња пруге у Зеници, гдје је посебно обрађено питање однос државе према индустрији гвожђа; 3) Др-

жава интервенише у сукобу рада и капитала — колективни радни уговори у Зеници 1937—1940; 4) Остваривање државне интервенције код прераде осталих руда: бакра, алуминијума, хрома и других, изградња електричне реферије у Борском руднику 1936 — 1938, затим питање алуминијума, олова и цинка. Поглавље *Државна привредна предузећа* изложено је такође преко пет наслова: 1) Колика је била државна својина у Краљевини Југославији 1934 — 1940. године, 2) Државни рудници 3) Југочелик, 4) Шипад и 5) Војно-технички заводи.

Уз ова цјелинска и тематска излагања ауторка је дала резиме на енглеском језику, регистар личних и географских имена, што је од велике важности за сваку књигу из науке. Овој студији недостаје попис извора и литературе. Вјероватно је разлог у томе што су на крају књиге дате напомене према дјеловима књиге. Но, без обзира на то, могао се посебно дати попис извора и литературе.

Послије ових напомена као повода за расправу, што и јесте основни циљ овог нашег излагања, потребно је указати на чињеницу: књига Смиље Ђуровић заиста је научно освјежење и новина за привредну историју у југословенској историографији. Она представља новину и по теоретском и по методолошком приступу, по начину обраде изученог питања. Сви ови и други квалитети сврставају ову студију у ред научних остварења у југословенској историографији.

Јован Р. Бојовић

Мирослав Лукетић: КАЗИВАЊЕ О ПРОШЛОСТИ,

Будва, 1988

У издању Историјског архива Будва 1988. године изашла је из штампе књига дра Мирослава Лукетића *Казивање о прошлости*.

Аутор у књизи излаже материју проблематски и тематски хронолошким редом, тако да је можемо систематизовати у четири дијела,